

Nr 3, vol. 2,

1933.

4p

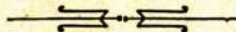
LIETUVIŲ KATOLIKŲ UNIVERSITETO LEIDINIAI

LIETUVIŲ KATOLIKŲ UNIVERSITETO LEIDINIAI
LIETUVIŲ KATOLIKŲ UNIVERSITETO LEIDINIAI
LIETUVIŲ KATOLIKŲ UNIVERSITETO LEIDINIAI

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Liepos m. -- July, 1933

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

PRANAICIU JULES ISLEISTOS KNYGOS.

Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesionalai ir Kronika. (Kun. A. Miluko paskaitos) T. I.	\$2.50
„ „ „ „ „ „ Tomas II.	2.00
Amerikos Lietuvių Kronika (Iš kun. A. Miluko paskaitų)	3.00
Apie kun. Adomą Grinevičių (Kun. A. Milukas)	10
Daktaras Petras Matulaitis. Kun. A. Miluko paskaita	25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė? Kun. A. Miluko referatas	10
Iš Kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičiu Julė. Su paveikslais, audeklo apdarais	2.25
Kun. Martynas Sederavičius ir Jo padėjėjai A. Milukas & Co. leidinys	50
Kun. Kazimieras Jaunius (Kun. A. Milukas)	10
Kun. Silvestras Gimžauskas. (Kun. A. Miluko)	10
Laisvosios Lietuvos Atlankytų. Iš Pranaičių Julės Atsiminimų	2 50
Lourdes'o Sv. P. Marijos Mėnuo. Vertė Pranaičių Julė	50
Ne Mieste Laimė. Pierre L'Ermite. Pranaičių Julės vertimas	1.00
Petras Kriaučiūnas (Kun. A. Miluko)	15
„Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organi- zuotės Sukaktuvės“ — didžiulės knygos su daugybe iliustracijų ir dokumentų fotografijų —	5.00
Audeklo apdarais su aukso antspauda —	6 00
Laiškai iš Ispanijos Pranaičių Julės	1.00
Viešnage Seštokuose Pranaičių Julės	2.50
Vyskupo Valančiaus Darbai (Kun. A. Miluko)	50

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDE“. Tris metusėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiama A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

LIEPOS — JULY 1933 M.

A. A.

KAN. J. TUMAS—VAIZGANTAS,

SALIAMONAS BANAITIS,

KUN. K. PAKALNISKIS—DEDE ATANAZAS.

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“, 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

Alp 2217

A. a. Kun. K. Pakalniškis, vienas vyriausių įkūrėjų „Apžvalgos“, šv. Kazimiero dr. jos teipgi „Tėvynės Sargo“. Po „Dėdės Atanazo“ pseudonimu pagarsėjęs kaip uoliausias tautinės mūsų sąmonės gaivintojas ir drasiausias bei sumaningiausias kovotųjų prieš „obruseniją“ vadas. Sądarbininkas taipgi „Žvaigždėje“ ir „Dirvoje Žinyne“. Kun. Pakalniškis gimė 1866 m. Salantų parapijoje, Žemaitijoje, mirė 1 d. Liepos 1933 m.

A. A. VAIZGANTAS — KAN. JUOZAS TUMAS.

29 d. Balandžio Kaune pasimirė kanauninkas Tumas—Vaižgantas.

A. a. kan. J. Tumas gimė 1869 m. Malaišių kaime, Svedasų par., Rokiškio apskr. 1881 m. baigęs pradžios mokyklą, įstojo į realinę Dinaurko mokyklą. 1888 m. baigė tą mokyklą ir įstojo į Kauno kunigų seminariją. 1893 m. baigė kunigų seminariją ir buvo paskirtas vikaru į Mintaują.

Jau 1890 m. įsteigė „Zemaičių ir Lietuvos Apžvalgą“. 1895 m. buvo perkeltas į Mosėdį vikaru. 1896 m. įsteigė „Tėvynės Sargą“. 1898 m. perkeltas į Kulius. 1898 m. pradėjo leisti „Žinyčia“. Po to buvo perkeltas į Vadakčius, kur būdamas dalyvavo 1905 metų sukilime. 1906 m. perkeltas į Pamituvio Stakius.

Po 1906 m. persikėlė į Vilnių, kur be kita ko dirbo „Vilniaus Žinių“ redakcijoje ir buvo vienas didžiausių „Vilties“ organizatorių. 1911 m. jis buvo nukeltas į Laižuvą vikarauti. Apie tą laiką jis lankėsi Amerikoje, kur studijavo lietuvių santykius. Apie 1914 m. jis buvo „Rygos Garso“ redaktorius. Per didįjį karą buvo Rusijoje, Petrapilyje. 1917 m. Kieve dalyvavo Tautų Kongrese, vėliau nepriklausomybės reikalais lankėsi Stokholme.

Grįžęs iš Rusijos 1920 m. redagavo „Tautą“ ir organizavo šaulių sąjogos organą „Trimitą“. 1921 m. švietimo ministerijos pavestas redagavo „Mūsų Senovę“. 1922 m. pradėjo dėstyti Lietuvos universitete literatūrą. 1929 m. universiteto pakeltas lietuvių literatūros garbės daktaru.

* * *

Lietuvos žurnalistai, Vaižgantui mirus, paskelbė savaitės gedula — per tą laiką visi nariai prašomi susilaikyti nuo pramogų ir pasilinksmimų.

Kauno laikraštiniams įvedus tradiciją, kad, mirus jų nariui, vietoj vainiko ir užuojautų laikraščiuose būtų skiriama atatinama suma labdaringsiems tikslams, Lietuvos Universiteto senatas gedulo ženklui, nutaręs nutraukti visas paskaitas iki gegužės 2 dienos, paskyrė iš reprezentacinio fondo 1000 litų kartinėms Vaižganto vardu stipendijoms studentams. Du semestru iš tų pinigų bus sumokama mokslapinių už penkis studentus.

* * *

Kun. Tumo laidotuvėse visas Kaunas dalyvavo.

Iš vakaro 1 d. gegužės velionies lavonas buvo atlydėtas į Vytauto bažnyčią.

Nuo pat velionies buto, Vaižganto gatvėje, lydėjo ministeris pirmininkas Juozas Tubelis, p.

Tubelienė, švietimo ministeris inž. K. Sakenis, p. Sakenienė, krašto apsaugos ministereis pulk. Giedraitis, vidaus reikalų ministeris pulk. Rus-teika, užsienių reikalų ministeris dr. Zaunius, p. Zaunienė, valstybės kontrolierius V. Matulaitis, valstybės tarybos pirmininkas St. Šilingas ir valst. tarybos nariai, Respublikos Prezidento kanceliarijos viršininkas dr. P. Bielskus, Vytauto D. universiteto profesoriai, valstybės teatro direktorius ir artistai, rašytojai, žurnalistas, karininkai, daugybė studentų korporacijų su gedulu pažymėtomis savo vėliavomis, organizuoti tautininkai, jaun lietuviai ir skautai su savo vėliavomis, aukštesniosios Kauno mokyklos ir pakeliui nuolat auganti neorganizuota minia (pakeliui gatvės buvo žmonių kimšte užkimštos, o pati eisena buvo ištysusi apie dvejetą kilometrų). Prie paties karsto giminių tarpe buvo ir iš Paryžiaus atvykęs ministeris Petras Klimas. Laidotuvių eisena vedė Kauno arkivyskupo metropolito generalinis vikaras pral. K.-S. Saulys, asistuojamas metropolijos kunigų, seminarijos rektoriaus kan. Pr. Penkausko, seminarijos kunigų ir klierikų, be to, šiaip kunigų ir vienuolių. Velionies insignijas nešė studentės neolituonės.

Nors ši kartą jau žymiai buvo atsiliepes tikrai gražus ir sektinas būdas pagerbti velionies atminimą ne rūdijančiais ir greit nuvystančiais vainikais, bet atatinkamomis piniginėmis aukomis labdarybės ir kitiems gražiems tikslams, vis dėlto dar nestigo ir vainikų. Prie karsto visą laiką bu-

dėjo neolituonų studentų garbės sargyba (ant paties karsto buvo padėta neolituonų korporacijos kepuraitė ir spalvos). Visas laidotuvių eisenos kelias ėjo per karo mokyklos ir įvairių vietos igulos kariuomenės dalių garbės špalierius. Visas ilgas kelias buvo nubarstytas eglėlių šakutėmis. Visą kelią gedulingai grojo karo orkestrai. Ne tik visas Karnas, bet ir svetimų valstybių atstovybės pakelini buvo iškėlę gedinčias vėliavas. Laidotuvių eisenos tvarka, kurią prižiūrėjo Kauno m. ir apskr. karo komendantas pulk.-ltn. Saladžius, buvo labai gera.

* . *

Išnešant kūną iš buto su velioniu atsisveikino šiais žodžiais ministeris pirmininkas Juozas Tubelis:

„Vieną po kito lydime į nežinojimo poilsio vietą mūsų Tautai ir valstybei nusipelnčius vyrus. Trumpu laiku netekome Basanavičiaus, Jablonskio, Maironio, Prapuolenio. Bendraudami su jais, žinojome jų nuveiktus darbus, bet tik mirties akivaizdoje stipriau įvertinome jų didelio pasiryžimo ir pasiaukolimo darbus mūsų Tautai ir valstybei. Kiekvieną kartą, pasklidus žiniai, kad kurio tokių žmonių netekome, gilus liūdėsysis spaudžia širdį

Siandien, giliai nuliūde, stovime prieš naują negailestingos mirties auką — Dr. kun. Juozą Tumą-Vaižgantą — vieną didžiausių mūsų Tautos ramsčių ir vieną karščiausių tėvynės mylėtojų.

Visas jo gyvenimas nuo pat mokyklos suolo ligi mirties valandos nusagstytas ryškiomis pasiaukojimo ir pasišventimo gairėmis gimtamjam kraštui. Nuo šio kelio jokia paganda, joks vargas nė vienam akimirksniui nėra jo nukreipęs. Išaukęs taurioje darbštaus kaimiečio šeimoje, tu brangintinų ypatybių jis nenustojo ir mokslus išėjęs. Jis jas tik dar labiau sustiprino, išamono.

Savo darbo pradžioje Vaižgantas turėjo netelpančią žmogaus akiratyje darbo dirvą — rusų priespaudoje lietuvių tauta vos kvėpavo — tokiose sąlygose sunku buvo pradėti darbas. Darbininkų reikėjo visose srityse, o jų maža buvo. Tos ano laiko sąlygos padarė tai, kad šiandien jo asmenyje netekome kelių darbininkų — didelio visuomenės veikėjo, gabaus laikraštlininko — publicisto, žymaus rašytojo ir tautos auklėtojo. Šitai dar daugiau mūsų liūdėsį padidina.

Vaižgantas ligi mirties valandos pasiliko jaunas, pilnas pasiryžimo dirbti, entuziazmo. Šitos savybės ne tik jam pačiam duodavo pajėgų nudirbti didelius darbus, bet savo entuziazmu užkrėsdavo visus, su kuriais jam tik tekdavo bendrauti.

Vaižgantas gimė 8 rugsėjo — Sv. Panelės šventės dieną 12 valandą. „per pat sumą“, ir tada jo motina — religinga moteriškė — pažadėjo paskirti jį Dievui. Mes matome, kad kanauninkas Juozas šita savo motinos pažadėjimą šventai išpildė. Visą savo kunigavimo laiką pasižymėjo giliu ku-

nigo pareigų supratimu, tyru tikėjimu ir aukšta dora. Tėvynės meilė, religija ir dora visą gyvenimą buvo jam kelrodžiu.

Dar Kauno kunigų seminarijoje tebebūdamas, klierikas Juozas pradeda tautinį darbą, kurį ligi mirties neišleido iš savo rankų. Čia jis jokių kompromisų nepakentė, nepaisant savo dvasinės vyriausybės kartais nepalankumo tam darbu ir rusų valdžios persekiojimų. Nuo viešajam gyvenime pasirodymo matome jį visur. Pasiimtuose darbuose jis įdėdavo visą savo sielą. Ištisa kultūrinių ir visuomeninių organizacijų eilė skaudžiai pajus jo netekusi, ypačingai liūdi Liet. Tautininkų Sąjunga, kurios jis buvo ideologas. Kan. Tumo mirtį pajus ir jaunuomenė, kurią jis taip karštai mylėjo ir kurią mirties valandoje nepamiršo, palikdamas jaunimo organizacijoms savo mažutį turta.

Kan. Tumo mirtį skaudžiai jaučiame ne tik mes, lietuviai, bet ir kitančiai, kurie visuomet rasdavo jame paramos ir užuojautos. Tai liudvija gausūs būriai, kurie atiduoda jam paskutinę pagarba.

Dabar čia man tenka skaudti pareiga Vyriausybės ir Liet. Tautininkų Sąjungos vardu pareikšti Tau nenuilstamas Tautos ir Bažnyčios darbininke, paskutinę mūsų pagarba ir padėką už Tavo nuveiktus didelius darbus. Nors Tu esi pabaigęs savo žemės kelią, bet savo darbais ir dvasia visuomet būsi gyvas mūsų širdyse”.

Toliau švietimo misteris inž. K. Sakenis atsi-
sveikino su visos Lietuvos mylimu asmeniu
šiais žodžiais:

„Ne tik gedulo vėliavas iškėlusi laikinoji
sostinė, bet ir visa Lietuva liūdi to baltgalvio,
bet iki pat mirties buvusio judraus ir tokios
jaunos sielos mūsų bičiulio. Be velionies ne-
apsieidavo joks posėdis, joks susirinkimas,
jokis darbas, kur tik būdavo paliečiami mūsų
tautos reikalai. Savo nuoširdumu, savo teisingu
žodžiu velionis užimponuodavo ir tiems, kurie
neprijausdavo mūsų tautiniam atgimimui, ar tai
būdavo prieš karą Vilniuje, ar net ir po karo,
net jau nepriklausomoje Lietuvoje. Visas mūsų
tautinis valstybinis atgimimas yra tampriai susi-
jęs su Tumo Vaižganto veikla.

Jo liūdi ir labai pasigęs, jo netekęs, mūsų
mokyklinis jaunimas, švietimo ministerija, kaip
brangaus savo bendradarbio švietėjo, literato,
gausių knygų autoriaus, o taip pat Vytauto
Didžiojo komitetas, kaip savo vicepirmininko, ne-
gailėjusio to komiteto uždaviniams nei žodžiu, ne
savo darbo, nei lėšų. Jo raštų žodžiai stiprins
mus mūsų darbuose Tėvynės labui, o tuo tarpu
paskutinį kartą lydime jo kūną į tą bažnyčia,
kurioje jis eilę metų skelbė Dievo žodį ir tikrą
krikščionišką meilę...”

Nepaprastai širdingą atsisveikinimo žodį pasakė valstybės teatro direktorius Antanas Oleka-Zilinskas:

— „Mūsų mylimas kanauninke, mylimas Vaižgante, mes, menininkai, liūdime dvigubai. Vargingas Kristaus riteri gyvybės ir meilės skelbėjau, atgimusios Lietuvos sąžinę, juk tu buvai mums pavyzdys ir mokytojas. Sviesus Kristaus tarne, tu kalbėjai mūsų kalba, gyvenai mūsų jausmais. Niekas kitas taip, kaip tu, nemokėjo mylėti nuolat atgimstantį gyvenimą, šios žemės žiedus. Niekas kitas taip, kaip tu, nesugebėjo pajusti ir pašaukti į kūrybinį darbą. Tu Lietuvą pašaukei į pavasarį, gyvenai josios pavasariu ir mirei gamtos pavasarį, pirmiesiems pumpurams besiskleidžiant. Tegul tie pavasario pumpurai liūdija, kad mūsų meilė amžinai lydės tavo skais-tų atminimą...”

Gražius atsisveikinimo žodžius pasakė ir kiti kalbėjusieji atstovai: Dainos draugijos, Korporacijos Filia: Lithuaniae, Ateitininkų, „Jaunosios Lietuvos“, Pavasarininkų, Zarasų komercijos mokyklos, Neolituanijos, L. Univer-siteto vardu — prorektorius kun. Cesnys ir prof. M. Biržiska, V. D. Universiteto studentų atstovy-bės ir t. t.

Respublikos prezidentas Antanas Smetona pasakė prie Bazilikos kriptu, laidojant kanau-ninką d-ą Juoza Tuma-Vaižgantą, šiuos atsisvei-kinimo žodžius:

„Niekas taip labai nemyli kaip tas, kuris deda sado gyvybę už savo drau-gus. (Jono evang., skyr. 15, str. 13.)

Kai atgimimo A u š r a pro ūkanas lietuviams švito, jis buvo moksleivis, kaimo tėvų sūnus jau-nikaitis. Besvajodamas ilgėtis ėmė to, kas yra buvę seniau didinga ir gražu mūsų krašto padan-gėje. Ir nerimas kamavo jį. Daimonion ti, sokra-tišškai tariant, toks vidaus balsas kurstė jį nuo-lat. Ryžkis jaunuoli! Visa, ką turi savy geriau-sio, parodyk savo broliams ir savo seserims. Pabudink juos užmigusius, kad akis atmerkę pamatytų šviesą. Tave išgirdę jie nubus, o jų samonė, tarytum stebūklingo žiburio tvykste-lėta, bus varginama tokio pat ilgėsio, kaip ir ta-vasis, ligi apmirusi Lietuva atgīs. Ir tu būsi ne-be vienas, rasis tau draugu talka prakilniajam darbui dirbti.

Ir jis ryžosi, jaunujų dienų kryžkelėje stabte-lėjęs. Pamilęs visos tautos šeimyną, atizadėjo kurti savo šeimą. Viešpaties altoriui tarnu stojo, ir jo gyvatos tikslas tapo Dievas ir Tėvynė. In tą idealą vyko maža tepramintu, dygiu ir pilnu visokių painevų keliu, vyko nesuklupdamas, judrus, kaip gyvasai sidabras, stangus, kaip se-dulė. Jo akys ugnimi žėrėjo, o jo veidas reiškė

tikėjimą, viltį ir meilę. Drąsumas skynė taka-
jam visur. Kur ką paliečia, ten visa juda, kruta,
ten sukasi gyvenimas ratu. Jo žygiai kartais su-
suka verpetą, bet mėgsta jį visi, ir malonu bet
kam su juo pabūti. Nuliūdusius palinksmina,
rūsčius prajuokina. Laimėje kitų jis savo laimės
ieško. Visa skiria Tautai ir Bažnyčiai, o sau be-
veik nieko nepalieka. Visuomet linksmas rodosi
kitiems ir niekuomet be darbo nesti. Jo sieloje
nėr vietos neapykantai. Ugninga meilė vedė jį
tikslan.

Toks pasireiškė kun. Juozas Tumas dar jaunas
būdamas, ir paskum toks paliko, nepakito. Ei-
damas dvasinės vyriausybės pavestas pareigas,
atliekamu laiku šviečia mūsų tautą lietuviškai
ir katalikiškai. Gimtoji kalba, savasai raštas,
savoji praeitis — štai ano meto tautos gaivintojų
uždaviniai. Tada nepiga buvo jie prieiti: tai
rusų valdžios gresiamas vaisius, kuri niekam ne-
valia buvo skinti. Gaivintojo darbas buvo lygus
revoliucionieriaus darbui. Vogte vogti tekdavo
tautinės gyvybės ugnis. Kas nutvertas, tas pri-
rakintas kenčia Prometiejaus kančias. O Vaiž-
gantas buvo drąsus revoliucionierius. Duokite
šviesos! — jis šaukė. Ir pats vogčia gabenos jos
saviemsiems iš kitur, pats kūrė ugnį, kad Lietu-
voje būtų šviesiau. **V a r p a s** ir **U k i n i n k a s**
stoja už tautinius reikalus. Pravartu leisti ir
tautiškai katalikiškas laikraštis. Štai ir pasirodo
ten pat Tilžėje, pirma **A p ž v a l g a**, paskum
T ė v y n ė s S a r g a s. Vaižgantas jį redaguoja,
parūpią bendradarbius ir rinktomis lėšomis,

pats jį platina. Varpininkai — pasaulionys — ir sargininkai — kunigai — tautos atgimime sudaro dvi srovi.

A u š r a i išaušus ir saulė patekėjo. Bunda lietuvių tauta. Gyvenimas sparčiau srovena. Sutikdamos srovės sukuriuoja, nebetelpa vienon tėkmėn. Varpininkai ginasi su sargininkais. Ar nesusiderinus abiem srovėm? Suderintomis pajėgomis visiems kas susipratę lietuviai. Juk daug lengviau kovoti dėl rašto ir dėl kitų Lietuvos laisvių, kai vieni kitiems nebekliudo. Kur kokia inteligentų ar studentų sueiga, ten Vaižganto netrūksta, ten jis skelbia lietuvių vienybę. Kur koks sąjūdis ir jis ten pritampa, nerami dvasia.

Spaudos kova laimėta. Pasibaigė pagrindžio metas. Rusijos revoliucija iškėlė aibes politikos klausimų. Visa ir visur sujudo. Išsijudino ir Lietuva. Kai vienu siekimai susikerta su kitu siekimais, kyla vėtrų ir verpetų. Suvažiavimai ir susirinkimai, kur svarstomi ir visaip sprendžiami neaprėpiami dalykai. Vaižgantas smerkiasi kur pakliūva. Sen ir ten suskumba, visur gyvai dalyvauja. Pažysta jį visa Lietuva. Tauta susipratusiai kunigijai jis vadovauja. Vilnius politikos vidurys. Atvyksta čia ir Tumas-Vaižgantas, ima Vilniaus Žinias redaguoti. Nepavyksta jam apie šį dienraštį sutelkti pasaulionys su kunigais. Suburia talką Vilčiai leisti, kad rūpintųsi bendrais tautos reikalais. Pasisekė tiek jam rūpėjusi vienybės idėja kūnyti. Kovon prieš lenkininkus lietuvių kultūrinėmis

priemonėmis! Kulminacinis Vaižganto gyvybės pasireiškimo dygsnis. Vadovauja kovoja į visas puses, nors ir nerinktas vadas. Stingriausia jo gyvenimo valanda. Jis ne tik laikraštinkas, redaktorius, jis ir literatas, labdarys, politikas, visuomenės organizatorius, meno, mokslo, švietimo ir kitų lietuviškų draugijų uoliausias darbininkas, rinkėjas apščių aukų visokiems galams. Kaip ir suspėti visur? Suspėjo. Taip jam liepė vidaus balsas. Bedirbdamas išigijo draugų ir priešininkų. Labai pavojingas rodėsi jis lenkininkams. Kai išgalėjo, kai sudarė žymų lietuvių atgimimo tarpą Lietuvos rytuose, lenkininkai privertė jį palikti Vilnių, bet nebestengė išardyti jo darbo.

Ištremtas vėl pateka kaiman, Pakuršės Laižuvon, o iš ten nerimęs vėl redaguoti lietuvių laikraščio Rygon. Ištikus Didžiajam karui atsiduria Rusijoje, pergyvena mūsų surusėjusių partijų tragediją ir betgi nesiliauna dirbės visokio darbo, nujausdamas bešvintančią Lietuvos laisvę. Tai Lietuvos valstybės aušra. Ir skubinasi kun. Juozas jos pasveikinti, įveikia grįsdamas tėvynės ailes kliuvinių. Sudiev vargšei Rusijai! Lietuva jau nepriklausoma valstybė, nors dar pavojų apsupta iš visų pusių. Džiaugsmas ima matant savo darbu vaisius, bet ir sielvarto nemaža, kai lietuvių partijos riejos, kai Vilnius dar neataduotas. Taigi tvirta viltimi darban! Taigi dirba išsijuosęs kun. Juozas raštu ir žodžiu, dirba Bažnyčiai ir Tėvynei. Pamilo apleistą Vytauto bažnyčią, apvalė ir ištaisė ją sa-

vo rūpesčiu. Cia jo laikinoje sostinėje l o c u s
s t a n d i. Aš jau nebe politikas! — buvo pasa-
kęs Petrapilio seime, kur lietuvių partijos prie-
šingavo mūsų nepriklausomybei. Taigi Kaune
traukiasi nuo partjų, nors jam be galo rūpi ir
politika. Neužsidaro kambaryje, visur jis ma-
tyti, nepasimeta su kultūros darbu. Menas,
mokslas, labdara, moksleivių jaunimas, bendra-
vimas su įvairiomis visuomenės įstaigomis — tai
jo mėgstamoji dirva. Nėvienas jo žingsnis nėra
veltui, nėvienas veiksmas nėra dykas. Visur jo
dvasios antspaudas. Niekur jo gyvenime tuštu-
mos. Dirbti ir dirbti, nedykinėti, tai yra gyventi.
Taip sako mums jo paveizdas. Kariuomenė, šau-
liai, studentų korporacijos, jaunimo sąjungos, Me-
no Mokykla, Universitetas, Teatras ir Konserva-
torija — tai vis jo draugai ir prieteliai, kuriuos
pamilo, kuriems dėjo savo gyvybę. Niekam
savo paslaugos neatsakydavo.

Tai tik žymieji kun. Juozo taurios gyvatos
dygsniai. Jis įvertinti nelengva. Visomis savo
savo sielos gijomis susiliejęs su savo tauta.
A u š r o s prieblandoje stojęs jos gaivinti,
rūpestingai lydėjęs visus jos vadavimo tarpu-
dabar gėrėdamasis būtų galėjęs, kaip šv. Povilas,
pasakyti: Aš kovojau gerą kovą. Atadavė tautai
ir tėvynei visa, kas jam Apveizdos buvo gero
duota. Darbas su meile tryško iš jo valyvojo
asmens. Kaip mylėti tauta ir jai dirbti jis pamo-
kė mus. Susidurdamas su visokiomis gyvenimo
druzlinomis srovėmis, palei jas slankiodamas,
kaip bedugnių pakrantėmis, jis nepasviro, neiš-

krypo iš Lietuvos vidurio kelio, pat pradžioje pasirinkto. Nuo jo viisems daug gero pritapo, o jam nieko pikto nuo kitų neprilipo.

Ir pačią sunkiąją problemą gebėjo spręsti: nusimanė kas dera duoti Dievui ir kas Cezariui. Taigi jo gedi šiandien Bažnyčia ir Valstybė, o lietuvių tauta visados liūdės, jo netekusi. Kaip jis mokėjo gērėtis ir grožėtis žmonėmis, iš viso gyvais ir negyvais daiktais, kaip miela buvo jam visa gamta. Jo paties sielos gražną, jo gerumą tebejuntame dabar, ir ypatingai tie, kuriems yra tekę su juo dirbant sielotis vargais ir džiaugtis laimėjimais. Grožis ir gėris masino jo asmenybę, dėl to, jis ieškojo visur jų armonijos. Ir draugiška: jis buvo visiems, labiausia tiems, kuriuos mylėdavo. Prireikus nesidrovėdavo stoti už juos, nepaisiodamas jokio sau pavojaus ar nemalonumo. Teisingumo jausmas jam romos neduodavo, dėl to jis nesiliovė skelbęs karą neteisybei.

Ir štai dabar, pavasario slenkstyje, kada gamta atgyja ir puošiasi gėlėmis, kad toks didis noras ima žmogų gyventi, negailestingoji mirtis pakerta gyvatą jam, didžiausiam mūsų tautos gairintojui. Kodėl ir kam? Juk tai nesenstančios dvasios vyras? Amžinai menama ir neišmenama mįslė. Ir mes jos neįmimsime. Praamžiaus valiai tenka nusilenkti.

Mirtis mums paslaptis. Kada ji ateis, žmogus nežino, bet kartais jauste nujaučia. Ir kun. Juozas nujautė. Pernai rudenį kalbėdavo, kad jam kana koks nujautimas saksas, jog metęs rektoriavimą Vytauto bažnyčioje, veikiai miršias.

Neapsiriko, ši pavasarį pasimirė. Netekę jo, norėtume turėti jo atvaizdą. Bet ar galėtų jis lygintis, keliais žodžiais mūsų piešiamas, su jo gyvuoju paveikslu, išreikštu jo nuopelnais mūsų tautai? Mes Vaižganto bendradarbiai atsiminsime jį gyvą, o būsimosios kartos spės jį iš paliktų dvasios vertybių.”

. . .

„Mūsų Vilnius“ (N. 13) rašo apie Vaižgantą:
„Kanauninkas J. Tumas gimė 1869 m. Malaišių sodžiuje, Svedasų parapijoje. Šiandien jo gimtojo sodžiaus žymės nebeliko. Malaišiškiai išsidalijo viensėdžiais, išsiskirstė tarp kaimynų. Vienas kitas net Amerikoje atsidūrė. Velionies motina buvo pamaldi moteris. Kan. J. Tumo tėvas buvo vidutiniškai pasituris ūkininkas — valakininkas. Juozas buvo dešimtas jo vaikas. Sūnui paūgėjus leido į mokslus į Dinaburką (Daugpilį). 1881 m. būsimasis rašytojas ir veikėjas įstojo į realinės mokyklos pirmą klasę. Dinabarko mokykloje viešpatavo pasaulietiškoji dvasia ir lotynų kalbos joje nebuvo mokoma. Baigęs mokyklą J. Tumas įstojo į Kauno kunigų seminariją ir buvo priimtas į ją be egzaminų. Kun. J. Tumui esant seminarijoje prasideda jo tautinis ir visuomeninis veikimas: vyresniųjų ir vienaamžių draugų padedamas ir pritiriamas, J. Tumas organizuoja klerikų tarpe lietuviškų knygų mylėtojų kuopeles, iš kurių ilgainiui susidarė šv. Kazimiero dr. ja, — dalyvauja „Apžvalgos“ redagavime ir t. t.

Baigęs kunigų seminarijos kursą, 1893 m. lapkričio mėnesį J. Tumas išvestas kunigų ir skiriamas vikaru į Mintaują. Čia dėl tos pačios lietuviybės susikirtęs su vietiniais kunigais, ypatin-
gai su dekanu kun. baronu E. Ropu, vėliau ta-
pusiu Vilniaus vyskupu, perkeliamas į Zemaičių
gilumą, būtent, į Mosėdi. Būdamas Mosėdyje,
J. Tumas drauge su kitais jaunesniais kunigais
1895 m. įkuria „Tėvynės Sargą“.

Tais pačiais metais, gabendamas didoką laik-
raščių punda, J. Tumo brolis Jonas įkliuva rusų
zandarams; tardomas įvelia ir savo brolių kunigą,
bet tam pasiseka išsisukti. Jonas Tumas už lietu-
viškų knygų platinimą trejus metus sėdi Petra-
piplio „Krestuose“, po to dvejiems metams. Ištre-
miamas į Besarabiją, o kun. Juozas, atsėdėjęs na-
minį areštą, nuteisiamas penkeriems metams į
Rusiją ištremti. Ministeriui nepatvirtinus to
generalgubernatoriaus sprendimo, kun. J. T. pa-
liekamas Lietuvoje, bet perkeliama iš Mosėdžio į
Kulius.

Perkeltas į Kulius, kun. J. Tumas tęsia toliau
„Tėvynės Sargą“ redagavimą ir įsteigia naują,
inteligentams skirtą laikraštį — „Zinyčią“. Rie-
tavo kunigaikščiui, B. Oginskiui iskundus, kun.
J. T. perkeliamas į Micaičius netoli Kuršėnų kur
sudaro skaitlingą labdarių draugiją. 1902 m.
perkeltas į Vadakčiukus (Panevėžio apskr.). Čia
Karpiai iškėlė J. Tumui paskui naują bylą už
tariamą jojo ketinimą Karpių dvarus išdalinti.
Taip eidamas savo gyvenimo kryžiaus kelių pra-
džia, 1905 m. kun. J. Tumas sulaukia pirmojo

lietuvių visuomenės pripažinimo: panevėziečiai išrenka jį savo atstovu į Didįjį Vilniaus seimą. Grįžęs iš seimo, kun. J. Tumas Vadakčiukų, Krekenavos ir Naujamiesčio apylinkėse pradeda vykdyt seimo nutarimus: nuginkluoja rusų policija, uždaro „monopolį“, sušaukia vietos gyventojus, įrašo į valsčiaus knygas pirmąjį valsčiaus nutarimą lietuvių kalba.

Šis, aniems laikams nepriprastas, jaunojo kunigo veikimas sukelia prieš kun. J. Tumą naujų nepasitenkinimų, skundų ir persekiojimų. Jis krečiamas, suimamas, paleidžiamas už užstatą ir, pagaliau, ištremiamas iš Panevėžio apskričio. 1906 m. kun. J. Tumą matome Pamituvio Stakiuose.

Inž. Petruį Vileišiui pareiškus norą, kad jo įsteigtose „Viiniaus Žiniuose“ ir kunigai savo atstovą turėtų, į laikraščio redakciją deleguojamas kun. J. Tumas. Tuo būdu jisai atsiranda kovotojų dėl Vilniaus priešaky. Tą jojo gyvenime svarbų įvykį patsai velionis savo laiku šiaip aprašė: „1905 m. revoliucija išleido mane iš Panevėžio Vadakčiukų, kur vykupas Paliulionis buvo „radęs man vietą, kad ten pasėdėčiau“. 23 ūkininkai „parapijos“, šiaudinio stogo, „klebonija“; nei darbo, nei turto. Rusų administracija vyskupą palaikė savo sumetimu; ir ji mane nepaleido iš Vadakčiukų į Salamiestį. Per vasarą ir rudenį 1905 m. tiek buvau „revoliucijai“ ir Vilniaus seimui padirbėjęs, jog viso to buvo jau sočiai gana ir rusams ir mano klebonui pralotui Styrai, ir vyskupui: gruodžio mėnesyje jis avan-

savo mane iš Vadakčiukų į Miškius. Nesuskubau čia sušilti, kaip susigriebta, jog aš būsiu per arti tos vietos, kur dirbau „revoliuciją“ ir tuojaus dar sykį „avansavo“ už 105 kilometrų į Pamituvio Stakius. Pirmomis dienomis kovo 1906, pačiame polaidyje, bet kada naktiis tebešalo, ko galo negavau aš ir mano arkliai, tris kart suvažinėje ten ir atgal su mano turteliu. Tokiu keliu niekas nenorėjo man patalkininkauti.

Dabar suprasite, koku mielu noru atsidūriau, galų gale, Pamituvio lygumose — molynėse ir pelkėse. Tariaus dabar tai pasilsėsias nuo viso to, kas buvo per persitus metus pergyventa. Apsirikau. Rudenį ėmė iš kažkur eiti paskalos, kad inžinierius Petras Vileišis, pirmojo lietuvių dienraščio „Vilniaus Zinių“ įsteigėjas ir leidėjas, nebetesės: jo lėšos išsibaigusios, o Puidos redagavimas nepritrauksias nei rašytojų, nei skaitytojų. Norint, kad „Vilniaus Zinios“ imtų smarkiau eiti, reikia jas perimti į kitas rankas?!.....”

Pats P. Vileišis buvo Kaune pas kun. A. Dambruską ir pas vysk. Cirtautą, (tuomet dar sufraganą). Zemaišių ir Vilniaus kunigija sujudusį „Vilniaus Zinias“ gelbėti raštais ir prenumerata, delegavo kun. J. Tumą į „Vilniaus Zinių“ redakciją.

Kun. J. Tumo atsiradimas „Vilniaus Zinių“ redakcijoje to laikraščio tikrai neišgelbėjo. Bet jis sudarė progą susikurti naujam laikraščiui — „Vilčiai“, kurio steigėjais buvo dabartinis Lietuvos Prezidentas p. A. Smetona ir kan. J. Tumas.

„Viltyje” kun. J. Tumas darbavosi nuo 1907 iki 1910 metų, kada Vilniaus vyskupijos valdytojas už lietuvybės skleidimą Vilniaus krašte ištrėmė į iš Vilniaus. Prel. Michalkevičiaus ištremtas, kun. Tumas paskiriamas klebonu į Laižuvą, netoli Mažeikių. Atlikęs su K. Olšiausku kelionę Amerikon, kur rinko aukas „Saulės” namams, 1914 m. atkviečiamas redaguoti naujai įsteigto „Rygos Garso”. Dirbo kartu su kun. Bikinu.

Karas atitraukė kun. J. Tumą nuo redaktoriaus pareigų ir publicistikos ir padarė jį tikra visuominingą administratorių. Dar būdamas Rygoje jis organizuoja tremtinių šelpimą. 1915 m. lietuvių dėl karo nukentėjusiems šelpti centro komitetas pakviečia jį Petrapilin kaipo reikalų vedėją. Eidamas naujas savo pareigas, kun. J. Tumas atliko kelias ilgesnes keliones po Rusiją, darbavosi įstaigoje, kol 1917 m. buvo deleguotas į Rusijos pavergtų tautų kongresą Kijeve. Iš Kijevo kun. J. Tumas, keliauja į lietuvių kongresą Stokholme, o po 7 mėnesių laukimo, vokiečiams leidus, grįžta į Lietuvą.

Tik grįžęs į Vilnių, kun. J. Tumas tuoj pakviečiamas į „Lietuvos Aido” redakcija, kur darbuojasi kaip jos narys kartu su A. Smetona, L. Norėika, kun. V. Zajančkausku, P. Klimu ir k. 1919 m. pradžioje Lietuvos sostinė paima bolševikų kariuomenė. „Lietuvos Aidas” laikinai liaunasi gyvavęs. Balandžio mėn. lenkams Vil-

nių paėmus, likęs ten kun. Tumas steigia naują laikraštį — „Nepriklausoma Lietuva“, kur drąsiai smerkia visus Vilniaus okupantų grouboniškus žygius. 1920 m. „Nepriklausomos Lietuvos“ redagavimas dėl pakartotinių lenkų valdžios persekiojimų pasidaro nebeįmanomas. Kun. J. Tumas pakviečiamas į Kauną „Tautos“ redaguoti. Tais pačiais metais Kaune isikuria Lietuvos universitetas. Kun. J. Tumas pakviečiamas to universiteto docentu ir pradeda 1922 m. per septynis semestrus laiko paskaitas apie draudžiamąjį laikotarpio lietuvių literatūrą. Už nuopelnus katalikų Bažnyčiai 1921 m. kun. Tumas pakeliamas garbės kanauninku ir skiriamas paminklinės Vytauto bažnyčios rektorium...”

* * *

Visi Lietuvos laikraščiai pilni aprašymų apie kan. Tumą, jo gyvenimą ir darbus. Pakartojame čia kelis sakinius iš „Najosios Romvos“ A. Merklio straipsnio „Vaižgantas Zemaičių seminarijoje“:

„Kauno kunigų seminarijoj idealistiniam patriotizmui tarpti dirva buvo neblogiausia. Čia daugumas klerikų buvo iš kaimo kilę lietuviai. Jų tautiškumas nebuvo jokių svetimybių suterštas. Jis glūdėjo pasamonėje ir kiekvieną valandą galėjo pasireikšti.

Klerikų tarpe nejučiomis patrijotizmą žadino ir kėlė prof. kun. Kazimieras Jaunius. Tai bu-

vo šviesus, didelės erudicijos kalbininkas, puikus lietuvių kalbos mokovas ir entuzijastingas jos mėgėjas. Jis mokėjo savo klausytojus sužavėti, patraukti. „Neapsakomai atsidėjęs tiriama- jam dalykui, kuogiliausiai įsitikinęs tikrumu gautųjų rezultatų, turtingas žinių ir aukso bur- na, profesorius ne mokė, bet davė reveliacijas, pranašavo, lyg kilte kilo katedroje į ora. Ziūrėjo aukština, nematė auditorijos, mojavo rankom, lyg ką matydamas nesutinkant, nepažino nė vie- no klausytojo per visą mokytojavimo laiką. Ir susidarydavo grynojo mokslo atmosfera. Net kuomažiausiai išmokslintam vaikėzui, klausant Jauniaus, vėrės kažin kokie platūs tyrimo hori- zantai, rodės kažin kas ten garbinga, gilu, skais- tu, paslaptinga. O viso to centro vaidila — Jau- nius: rodės, vienatinis genijus ir tiek jau pasie- kes, kiek kitas genijus per vieną amžių pasiekti negali”.

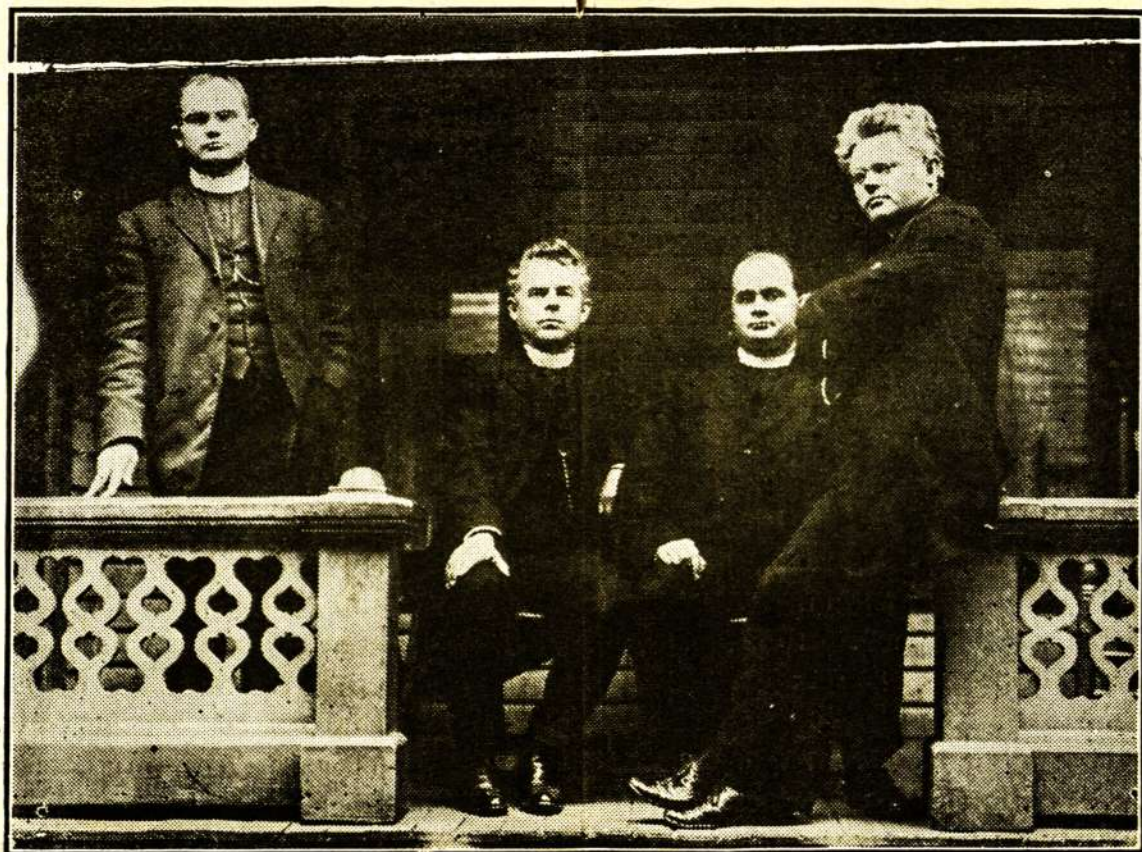
Toks prof. Kaz. Jaunius rodės J. Tumui po keliasešimt metų. Tuo savo nepaprastu iškal- bingumu ir didele dėstomojo dalyko meile bei gi- liu jo supratimu prof. Jaunius tapo lietuviško tautiškumo simboliu. Jis klierikų buvo gaubia- mas meilės, pagarbos ir nusistebėjimo aureole.....

...Pirmiausia buvo įsteigta Lietuvos Mylėtojų Draugija. Jos viršiausias tikslas — rūpinti liau- džiai gražia lietuvių kalba religinės literatūros. Tos draugijos pastangomis buvo išversta ir išleis-

ta „Evangelijos ant nedėdienių ir visų švenčių visų metų”. Be to, draugijos nariai dar buvo išvertę keletą knygelių, bet trūko lėšų joms išleisti.

Lietuvos Mylėtojų Draugija iš pat pirmųjų dienų parodė daug idealizmo ir gerų norų. Jie, vogdami brangų studijų laiką, vertė lietuviškas religines knygeles ir jas savo sumestiniais skatinkais spaudino. Tačiau tarp šių idealistų atsirado ir vienas savanaudis intrygininkas, Ložinskis, kuris panoro draugiją išardyti. Mat, jis ne pateko į valdybą ir dėl to išsiveidė ir pradėjo kitą organizuoti.

Pačiam įtakingajam Lietuvos Mylėtojų Draugijos valdybos nariui Pr. Urbanavičiui 1889 m. apie užgavėnes dėl plaučių silpnumo išvažiavus pasilsėti, Ložinskiui pavyko įsteigti antroji draugija, kurios valdybon ir jis pats pateko. Apardyti Lietuvos Mylėtojų Draugiją nesunku buvo, nes ji buvo padariusi didelę klaidą. Ji buvo susirašiusi aiškia savo būsimojo veikimo progama, kurioje papunkčiui buvo išdėstyta draugijos credo. Po ta programa, pasirašė visi draugijos nariai. Tuo lyg buvo norima ją labiau morališkai sustiprinti. Tačiau toks klierikų žingsis buvo labai pavojingas. Tą raštą galėjo sučiupti rusų vyriausbė ir tuomet tektų visiems po juo pasirašiusiems nukentėti. Taigi Ložinskiui paagitavus daugelis suprato, kad neatsargiai pasielgta. Dėlto dalis draugijos narių secesionavo ir sudarė antrą draugiją. Principai pa-

Kun. J. Tumas ir K. Olšauskas, „Saulės“ vajaus metu Amerikoje, su kunigais — Seinų seminarijos auklėtiniais:
A. Jusačiu ir K. Urbanavičium, Amerikoje pagarsėjusiais kaip stambiais rašytojais.

liko tie patys, tik, pasak J. Tumo, be formalu mų, be rašytos programos. To griežtai reikalavo ir seminarijos inspektorius prel. Ed. Barauskis.

Vis dėlto be jokių užrašų buvo keblu, ypač išdininkui, kuris turi iš narių per metus po keletą kartų surankioti pasižadėtuosius mokesčius. Tada J. Tumui atėjo galvon sąmojinga mintis: punktus ir slapyvardes sujungti alegoriškai. Toks sujungimas bus panašus sodininkų ar daržininkų prospektus bei kaininkus ir nebebus įtariamais. Tą savo sumanymą Tumas surašė ir paskaitė. Visiems jo projektas patiko. Ir atsargesniesiems jis rodės nepavojingas. To originalo saugotoju — kancleriu buvo išrinktas Petras Viengalis. Draugijai vardą sugalvojo Povilas Silinskis, šviekišniškis, žemaitis, dievobaimingas jaunikaitis, didelis Lietuvos karalaičio Sv. Kazimiero garbintojas. Jis, sužinojęs, kad kurią ten dieną ketinama iš Sv. Kazimiero grabo paimti kaulelių relikvijoms, nuvažiavo į Vilnių ir jų gavo savam reikalui. Parvažiavęs nupirkė 10 varinių po 30 kap. kryželių ir į juos idėjo reikviju. Po to vieną dieną atėjo nepaprastai nusiteikęs į susirinkimą ir iškilmingai apdaliavo dešimtį draugų tomis relikvijomis, sakydama^s, jog jų darbu galimybės duosią neįstatymai, bet vienybė, malda ir darbas, globojant Lietuvos patronui šventajam Kazimierui Karalaičiui, į jį tatai reikią melsiti, jo kaulelius visados su savim turėti. Savo kalbą P. Silinskis baigė šiais žodžiais:

— Tebūnie tai vienatinė jungė, tas vienas testamentas, išsiskirstant po visus kraštus. Mūsų draugija teesie — Sv. Kazimiero Draugija.

Draugijos ženklas — dvi susiemusios kryželių rankos ir Silinskio šūkis: „ora et labora unitis viribus“. Metalinis antspaudas su šia emblema, šūkiu ir J. Tumo inicijalais ir dabar tebėra. Savo inicijalus Tumas padėjo į tą oficialųjį antspaudą pats imdamas atsakomybę už tai, kur bus jis prispaustas. Tuo buvo norima paslėpti draugijos pėdsakus.....”

• • •

.....Susibūrusių Sv. Kazimiero draugijoje klierikų galvose gimdavo kaskart naujų minčių ir gražių sumanymų. Čia jie verčia religinio turinio knygeles, čia vėl ketina išleisti kun. Ambraziejaus Pabrėžos Botaniką, sumano perspaudinti kan. Mykalojaus Daukšos Postilę ir išspaudinti Simano Daukanto Lietuvos istoriją, kurios rankraštis buvo seminarjos bibliotekoje. Daugelis tų sumanymų sumanymais ir liko, nes trūko lėšų ir patyrimo jiems įgyvendyti. Tas klierikų pasiryžimas dirbti lietuviams ir Lietuvai buvo žinomas ir už seminarijos sienų. Jų gražiais pasiryžimais pasinaužo tilžiškis Otto von Mauderodė, lietuviškų, daugiausia religinio turinio, knygelių leidėjas. Otto von Mauderodė, sumanęs leisti katalikiškai lietuvišką laikraštį, pirmiausia kreipėsi per savo korektorių Juozą Angrabą - Angrabaitį į Kauno kunigų seminarijos klierikus. 1889 m.

vėlai rudenį J Angrabas atėjo į seminariją pas kun. Pakalniškį, kuris tuokart gyveno viename kambary su ką tik išvestais kunigais: Petru Viengaliu, Adomu Zeimavičium ir Povilu Silinskiu. Jiems J. Angrabas tarp kitų naujienų pranešė, kad netrukus būsiąs pradėtas leisti naujas lietuvių katalikų laikraštis, *Zemaičių ir Lietuvos Apžvalga*. Laikraštį leisias Otto von Mauderodė, redaguosias jis, Angrabaitis. Tam laikraščiui raštu Angrabaitis prašė Kauno seminarijos „literatu“. Vakare tam dalykui apsvarstyti susirinko didesnis būrys klierikų, ir jie, žinoma, mielai pritarė ir pasižadėjo bendradarbiauti.....

Vyriausias *Apžvalgos* vadas ir didžiausias jos rašytojas buvo neseniai išvestas kun. Kaz. Pakalniškis. *Apžvalgai* taip pat rašydavo jaunesnieji kunigai, buvusieji seminarijoje Sv. Kazimiero Draugijos nariai. Nuo 1890 m. kovo mėn. *Apžvalgoj* pradėjo rašyti ir J. Tumas, tuomet antro kurso klierikas. Pirmieji J. Tumo publicistiniai žingsniai kuklūs ir nedrausūs. Jis savo raštelius pavadino bendra antrašte *Inspėjimai* (Uvogos). Po jais J. Tumas, sekdamas Liudviką iš Pakievio (Liudviką Jucevičiu), pasirašydavo slapyvardžiu Juozapas iš Papšutės.....

Seminarijoje pradėto mokslo ir publicistikos Tumas kurį laiką toliau nebegalėjo tęsti: jis labiau ėmė džiova sirginėti ir nykti. Todėl nebaigęs antro kurso iš seminarijos išvažiavo į kaimą pasilsėti ir sveikatos pasitaisyti.....

Kaimas J. Tumą nepaprastai gerai veikdavo. Jis čia susirasdavo įvairių pramogų. Pati mėgėm-lausia jo pramoga jodinėti. Tumai turėdavo vieną geriau nušertą ir nuo darbu laisvesnį arkli. Juozas beveik kiekvieną dieną jį pasibalnodavo ir leisdavos kiek tik arklys iškerta į laukus. Po keletos valandų tokio smagaus ir džiuginančio sporto sugriždavo namo. Arklys būdavo šlapias, lyg išmaudytas, pats raitelis džiaugsmu ir energija spindėdavo. Besilsėdamas jis ir retkarčiais šitą parašydavo ir **A p ž v a l g a i**. 1890 m. liepos mėn. buvo išspausdinta „Apie priklausymą svietišku valdžiu“, o 1891 m. buvo išspausdinti šie jo straipsniai: „Lietuvių kalbos svarbumas mokslo žvilgsniu“, „Kauuno gubernatorius apie mūsų bažnyčias“, „Girtybė ir paprikai“, „Poselenčikai“, „Judošių gaminimas“; 1892 m. „Apie Bevardžio, knygelę „Margumynai“, „Katalikai ir ypač lietuviai tarp stačiatikių“.

1893 m. rudenį Tumas baigė žemaičių kunigų seminariją ir tų pat metų lapkričio mėn. 23 dieną buvo išventintas į kunigus“.

• • •

A. A. SALIAMONAS BANAITIS.

Gegužės 4 d. trumpai pasirgęs širdies liga mirė žymus lietuvių visuomenės veikėjas a. a. Saliamonas Banaitis, pirmosios lietuviškos spaustuvės įkūrėjas Kaune. Ne pelno tikslais jis tą spaustuvę įsteigė, bet tikslu šviesti Lietuvii Tautą ir kovoti spausdintu žodžiu su Lietuvos pavergėjais. Vokiečių okupacijos metu, 1915 metais, ir vėliau, a. a. Banaitis, neatsižvelgdamas į gresiančias jam iš vokiečių okupantų didžiausias bausmes, su didžiausiu sumanumu ir pasišventimu dirbo lietuviybės darbu, steigdamas lietuviškas pradinės mokyklas, pavargėlių prieglaudas ir net pirmosios lietuviškos gimnazijos įsteigimas — jo darbo vaisius.

Kas prisimena tuos laikus, supras kokiame sąlygose teko velionui dirbti pačiam ir vadovauti kitiems. Turėdamas prityrimo iš kovų su rusais, panaudojo tas pačias priemones ir prieš naujus okupantus vokiečius ir laimėjo. Kaunas ir karo griuvėsiuose įgavo lietuvišką antspalvį, lietuviškas mokyklas, prieglaudas ir gimnaziją. Charakteringa priminti paties velionio pasakojimą apie gimnazijos įkūrimą. Nebuvo lėšų, vadovėlių nei mokytojų, visą reikėjo surasti savo ir bendraminčių kišenėse, o mokytojauti tekę ir jam pačiam su dviem sūnum, ne tik be jokio atlyginimo, bet dar savo pridedant. O kiek velionis vogėia nuo

vokiečių išspaudino savo spaustuvėje proklamaciją, šaukiančių tautą kovoti už Nepriklausomybę ir paskleidė ją po Kauną ir visą Lietuvą. A. a. S. Banaitis turėdamas daug darbo Kaune, dar randa laiko ir aktingai dalyvauti Vilniuje Lietuvos atstatymo darbe. Pirmas pasirašė Nepriklausomybės paskelbimo aktą ir dalyvavo Tautos Taryboje. Visi tų laikų lietuviybės pionieriai jį pažinojo ir visus jis pažinojo ir su visais dirbo tautos gaivinimo, kultūrinimo ir atstatymo darba, nesigailėdamas nei sveikatos nei turto, nebijodamas kankinimų bausmių bei persekiojimų. Nereikalavo ir nelaukė velionis ir užmokesčio už savo įdėtą į tautos ir valstybės atstatymo darba, buvo patenkintas, kad gali amželi baigti Laisvoji Nepriklausomoji Lietuva.

Paskutiniu laiku velionis tarnavo Kauno Miesto Savivaldybėje ir aktyviai dalyvavo Vilniaus vadavimo darbe. Būdamas VVS Kauno Miesto Savivaldybės tarnautoju skyriaus nariu visuomet su ypatingu rimtumu ir meile žiūrėdavo į tai, kas kelia Lietuvos garbę ir kovojo dėl didelės ir garbingos Lietuvos ateities. Neapleisdavo VVS susirinkimų, paskaitų, pramogų, visur dalyvavo ir jausdavosi patenkintas, kad mato jaunąją kartą dirbant krašto gerovei ir Vilniaus atvadavimo fronte. O laisvą Vilniaus kraštą velionis tikėjosi dar gyvas būdamas pamatysias ir aplankysias.

A. a. velionis Saliamonas Banaitis palaidotas Kaune kapinėse gegužės 6 d. In amžino poilsio vietą didįjį idealistą veikėja palydėjo Respubli-

kos Prezidentas Antanas Smetona, vidaus reikalų ministeris pulk. Rusteika, teisingumo ministeris Al. Zilinskas, vidaus reikalų ministerijos generalis sekretorius pulk. Stencelis, Kauno burmistras inž. A. Graurogkas ir padėjėjas Pikčilingis, VVS Centro pirminikas prof. M. Biržiška, Vyr. karo kapelionas kun. Mironas, profesoriai, karininkai, studentai. Kauno Miesto Savivaldybės tarnautojų VVS. sk. organizuoti su vėliava, velionies giminės, draugai vienminčiai ir senesnieji visuomenės veikėjai.

Atsisveikinimo žodį tarė Respublikos Prezidentas, viceburm. J. Pikčilingis, VVS Kauno m. Sav. tarn. sk. prm. Alg. Penkaitis, stud. M. Ilgūnas ir prof. Dovydaitis. P. Respublikos Prezidentas atpasakojo tuos kelius, kuriais Saliamono Banaičio eita su tvirtu pasiryžimu ir pasišventimu dirbti Lietuvos labui.

P. J. Pikčilingis priminė velionies darbus Kaunui. Jo spaustuvė buvo priemonė užbriežtiems tikslams siekti. Apie spaustuvę telkėsi tu laikų lietuvybės žadintojai, galėję savo mintis patiekti Tautai spaudintu žodžiu. Banaičio spaustuvė ištautėjusiam Kaune buvo lyg ir lietuvybės mokykla, kas jom patekdavo jau susipratusiu lietuvių išeidavo. Taip jis mokėjo sėti lietuviškumą ir susipratimą ne tik inteligentų tarpe, bet ir savo spaustuvės darbininkuose. S. Banaitis pirmas susirūpino Kauno likimu sunkiuoju vokiečių okupacijos metu. Jis steigė mokyklas, gimnazijas, prieglaudas, organizavo karo nuvargintiems sušelpimą ir liūto drąsumu gynė lietuviš-

kumą ir lietuvius prieš okupantų valdžią. Jeigu velionis versdavosi kuriuo nors pelningu prekybiniu darbu, tai ne tam, kad sau turtus susikrautų, bet kad galėtų pats kurį visuomenį darbą atlikti arba kitus dirbančius sušelpti. Jo pašalpomis daug kas naudojosi ir neretai velionis ir save užmiršdavo. Taip buvo velionis persiėmęs Lietuvos atgimimo dvasia ir taip tvirtai jis tikėjo Lietuvos ateitim. Jis neapsirikio, Lietuva — laisva Nepriklausoma tapo.

A. a. velionis Saliamonas Banaitis gimė 1866 m. pasiturinčių ūkininkų šeimoj Vaitiekupių kaime, Sintautų Valsčiuje, Sakių aps. Mokėsi Mariampolės gimnazijoje ir Petrapilyje komercijos ir buhalterijos kursuose. Iki 1905 met. gyveno savo ūkyje Vaitiekupių kaime, o nuo 1905 metų Kaune.

* * *

Prezidento Smetonos kalba, laidojant a. a. Saliamoną Banatį.

„Nors daug žmonių miršta kasdien, dar daugiau — kas metai, tačiau nepasigendame jų. Kai lemta kam atsiskirti su šiuo pasauliu, tai jį aptrauda ir palydi kapuosin vien giminės ir artymieji. Bet yra ir tokių, kurių mirimą daugiau ar mažiau atjaučia tauta. Toks skirtas eina iš to, kad nelygu žmonės. Vieni jų baigia savo amžių, gyvenę sau arba nespėję plačiau pasireikšti savo gerais darbais, kiti — dirbę, trūšę ne tik sau, be ir visuomenei.

Stai šiandien laidojame tokį vyrą, kurio vardas įrašytas istoringame lietuvių tautos dokumente. A. a. Saliamonas Banaitis buvo vienas tų dvidešimties Lietuvių Tarybos narių, kurie yra pasirašę Vilniuje nepriklausomos Lietuvos skelbimo aktą. Šveddami vasario 16 d., mes minime tą garbingą įvykį. Velionis jau penktas šio akto liūdytojas, amžinai akis užmerkęs. Atvyko čenai paskutinį kartą jam sudiev pasakyt ne tik jo giminių, bet ir mūsų valdžios bei visuomenės atstovai.

Ar ne vis tiek mirusiam, kas ir kaip jį palydės amžinajin gyveniman? Jo nebevargina juk žemės rūpesčiai. Gyviesiems ne vistiek. Gyvieji nori tinkamai pagerbti mirusį: giminės kaip savo mylimą žmogų, tauta kaip savo prakilnu nari. Lenkdamies jo dvasiai, lenkiamės jo nuopelnams.

Ne atsitiktinai a. a. Saliamonas Banaitis pateko anuomet Lietuvių Tautos Tarybon. Jis buvo vienas suvalkiečių ūkininkų, kuriems rūpėjo pažadinti iš miego ir prikelti iš paniekos mūsų tautą, kuriems arti širdies buvo laisva, garbinga Lietuvos ateitis. Jis neskendėjo vien savo asmens rekaluose. Jis giliai atjautė Aušros ir Varpogadyne, šiaip ar taip gyvai dalyvavo visuose žygiuose, kurie buvo daromi Lietuvai vaduoti. Žmonės geriausiai susipranta, kai vieni su kitais bendrauja, kai dirba jungtomis pajėgomis. Banaitis puikiai išmanė šią tiesą, dėl to netrūkdavo jo tenai, kur tik kokia lietuvių draugija kurdavosi. Kai rusai gražino mums rašto teisę, jis,

metęs kaime savo ūki, pasiskubino įsteigti Kaune spaustuve. Tai buvo čia pirma tokia lietuvių imonė, kuriai negailėjo savo didelių aukų. Kiekviename lietuvių sąjudyje buvo girdėti minint Banaičio vardą. Kaunui ir suvalkiečiams jis buvo pažįstamas kaip veiklus tautos darbininkas.

Užėjus sunkiam Didžiojo karo metui, dar stropiau suskato dirbti. Tvirta viltis jį gaivino, kad Lietuva bus laisva. Pats vargdamas, ragino ir kitus kantriai pakelti vargus, drąsino kiekvieną, kad laukiamoji mūsų šalies išvadavimo valanda jau nebetoli. Kauniečiai matė jį pirmose laisvės ieškotojų eilėse. Jis nevengdavo kartais ir pavojingų žingsnių. Taigi, kai 1917 m. rudenį suvažiavo Vilniun lietuvių konferencija, tai ir S. Banaitį išrinko Tarybon, kaip didelio pasitikėjimo vertą žmogų. Ir to pasitikėjimo jis niekur neapvylė. Turėdamas daug patyrimo ir nemaža praktikinės nuovokos, jis gal neprasčiau už kitus nusimanydavo apie politiką. Sen ir ten judėdamas, nepamesdavo savo įtakos tiems gyventojų sluogsniams kuriems buvo pažįstamas.

Velionis buvo ir geras tėvas. Savo vaikus užugdė geru lietuviu, pasirūpinęs, kad visi gautų mokslą ir būtų šviesūs tautos darbininkai. Tuo savo rūpesčiu parodė gražų pavyzdį ir kitiems. Padoriai išauklėti savo šeima yra atlikti savo tautai pareiga. Juk tautos ir valstybės pagrindas yra šviesi ir dora šeima. Lietuva jau nepriklausoma valstybė, nors dar tebegrasoma pavojų. Krašto vidaus gyvenime netrūksta riečių ir visokio erzalio. Visi kruta dirba. S. Ba-

naitis nesilsi rankas sudėjęs, kad ir reikalingas poilsio. Eina užgrūdytas ta pačia linkme, neat-silikdamas nuo kitų. Politika vis jam terūpi. Suėjęs šešias dešimtis metų, išimano stoti univer-sitetan, išigeidžia, rodos, senatvėje mokslo. Toks jo užsispyrimas rodo jo tvirtą būdą ir tikėjimą mokslu. Koks puikus nepalaužiamos valios pa-vyzdys mūsų jaunimui!

Bet dažnai atsitinka, kad kilnios dvasios žmogui atsisako tarnauti sveikata. Taip ir da-bar: susilaukusiam pavasario, užsimojusiam dirbti platų darbą, S. Banaičiui užgeso gyvybės ugnis. Zmogus šaudo, Dievas gaudo! Tai žmonių likimo dėsnis. Keista ir liūdna. Netaip seniai esame palaidoje Maironi, paskum Prapuoleni, ir savai-tės dar nėra kaip mūsų apgailėtas Tumas Vaiž-gantas, o štai dabar laidojame penktą Vilniškės Tarybos nari. Jie buvo kits kitam pažįstami, viena linkme sutartinai dirbę tautos darbą, ir dar jo, rodos, nebaigę, dar galėję pasidžiaugti savo mylimos šalies ūgiu, išnyko mums iš gyvųjų tarpo.

Jų garbingo gyvenimo atsiminimas teparagina mus atadirbti pasiimtus darbus. O Saliamono Banaičio velioniui tegu bus ramu ilsėtis panemu-nių žemėje, kurią jis labai mylėjo.

Pakartojame čia ir A. Jakšto straipsnį „SALIAMONAS BANAITIS“ iš Zidinio N. 5—6.

„Mūsų veteranų eilės diena iš dienos vis eina retyn. Negailestinga mirtis skina juos vieną paskui kita. Tik ką palaidoję kun. Prapuolenį ir Tumą, štai S. Banaičio asmenį netenkame žymaus veikėjo, karšto patrioto veiklaus mūsų nepriklausomybės kūrėjo, aukšto proto, didelės energijos ir skaisčios sielos vyro.

Nuo mūsų valstybės susikūrimo, jis buvo kukliai pasitraukęs į šalį, nesiveršdamas į aukštąsias valdžioje vietas. Todėl naujai susidariusi mūsų diduomenė, gerai jo nepažindama, juo beveik nesidomėjo. Tuo tarpu Lietuvai jis yra padaręs daug daugiau gero, negu nevienas iš tų, kurių pavardės dažnai yra minimos. Dėlei to aš ir laikau savą pareigą nors trumpai priminti čia šio garbaus nabašniko gyvenimą, jo nuveiktus nemenkus darbus ir garbingai įsigytus nuopelnus.

Ziniomis, kurias žemiau pateiksiu, gerb. skaitytojai gali drąsiai pasitikėti, nes imu jas ne iš pašalinių šaltinių, bet iš jo paties prieš pat mirsiant parašytos autobiografijos.

Sal. Banaitis gimė 1866 m. liepos 15 d. Vaitiekupių kaime, Sintautų parap., Sakių aps. Pradžios mokslą išėjo Sintautų pradžios mokykloje. Įn Mariapolės gimnaziją įstojo I-on klasėn 1880

m. paruoštas Sakių vikaro kun. Ant. Radušio. Mokės gerai, mėgo skaitymą, bet mokslas jam teko nutraukti dėl ūki vedusio brolio mirties ir dėl netvirtos jo paties sveikatos. Taigi iš IV-os kl. jis grįžo į ūki padėti motinai ukininkauti, nes tėvas buvo dar anksčiau miręs.

Banaičių šeima buvo pasiturinti. Viens jo dėdė buvo kunigas, kitas — Vokietijoje baigęs agronomijos mokslus, abu sulenkėję ir perkeitę savo pavardes į „Banevič“. Ir pasts Salemukas iš pradžių dėjos lenku ir tik lenko mokinio išplūstas „prakeiktu lietuviu“, pradėjo domėtis Lietuvos praeitimi ir, susipažinęs su jos istorija, ėmė svajoti apie Lietuvos valstybės atstatymą revoliucijos keliu ir platinti tas idėjas savo moksladraugiu tarpe.

Salemonui deūkininkaujant pasirodė pirmas „Aušros“ n-rs. Atvežė jį kun. Radušis. Saliamono motina tuojau užsisakė „Aušrą“ (ji buvo nuolatinė ėmėja kun. Tatarės ir kun. Sederovičiaus leidžiamų knygelių).

Kun. Radušiu Salemonas pasipasakojo apie savo suorganizuotos kuopelės revoliucinius planus. Sis papeikė juos, kaip perankstyvus, ir patarė velyk šviesti žmones, varyti kultūrinį darbą, kelti kraštą ekonomiškai. Jo paklauses Sal-as ėmės visuomenės ir intensyvaus ūkio darbo.

Kun. Radušiu 1884 m. išsikėlus Dzūkijon. Sal-as lieka „Aušros“ platintoju, samdos jauną vaikina Joną Kalvaitį, kurs, atleidžiamas nuo

darbo, nueidavo į Prūsus ir parveždavo reikalingų knygų bei laikraščių. Sal-as pats išplatindavo šiuos spaudinius savo apylinkėje.

Su grįžusiu iš Amerikos Kubilinskiu 1885 m. jis organizuoja prekybos bendrovę. Surenka apie 7000 rub. kapitalo. Del kai kurių kliūčių b-vė išjra, bet atskiri jos nariai šia akcija išjudinai, patys isikuria savo krautuves. Viena iš jų Jono Kamėkaičio, Sintautuose tebegyvuoja ir dabar.

1886 m. Sal-as susipažįsta su Martynu Jan-kum ir istoja Byrutės Draugijon, o sekančiais 1887 m. jis savo lėšomis leidžia S. Dovydaiti mokyti pas Jankų spaudinimo amato, nes nu-jautė, kad anksčiau ar vėliau, spaudą atgavus, bus reikalingi spaudos specialistai. Sal-o reko-menduojami vėliau Jankaus spaustuvėj gauna vietą dar trys lietuviai: Bacevičius, Jucaitis ir Paukštis. Jie visi buvo mokęsi gimnazijoje 2—3 kl.

1888 m. per atostogas atvyksta pas Sal-ą susi-pažinti d-ras V. Kudirka. Juodu abudu vėliau visą laiką bendradarbiavo varydami tautinio atgimimo propagandą.

1889 m. Sal-as priglaudžia pas save vokiečių policijos persekiojamą lietuvį rašytoją Adomaitį Serną ir padeda jam pasprukti į užsienius, pats nuveždamas jį iki vokiečių sienos.

Ziemą tais pat 1889 m. d-ras Kudirka panoro pasiekti Ragainę ir Tilžę ir susipažinti suėjusiu Prūsuose lietuvių laikraščių redaktoriais: „Nau-jos Ceitungos“ — Kiošium, „Tilžės Keleivio“ —

Lapinu, „Apžvalgos“ — Angrabaičiu, o taip pat ir tokiais vyrais kaip Jankus, Kušeliauskas, Vejeris. Bet Kudirka negalėjo gauti paso. Tuomet S. Banaitis, suorganizavęs arklių transportą, išgavo sau ir Kudirkai leidimus sienai pereiti. Arklius nuvedė į Ragainę ir pardavė. Apžiūrėję ten esamąją Jankaus spaustuve, pėsti nuvyko į Tilžę. Čia gavo progos pamatyti Mauderods ir Vejerio spaustuves ir aplankė minėtų laikraščių redaktorius. Vakare garbūs atvykėliai iškėlė vakariene, kurion pakviete du broliu Kiošiu, du broliu Voskas, Angrabaitį ir dar keletą, visur rekomenduodamiesi, kaip „russische Pferdehandler“.

1890 m. „Varpo“ ir „Ukininko“ reikalai pašlijo, nes Adomaitis-Sernas nesiuntė rankraščių, o Kudirka sirgo ir rengės važiuoti į Krimą. Trūko pinigų laikraščiui spausdinti ir Jankus, būdamas sunkioj padėty, negalėjo pildyti laikraščio spaudinimo sutarties. Tuomet Kudirka su S. Banaičiu sutarė, kad „Varpą“ ir „Ukininką“ paimsiąs trims metams į savo rankas S. Banaitis. Tuo tikslu jis atsikvietė į Sudargus iš Tilžės raidžių rinkėją Dovydaitį ir nors visi buvo ekonomiškai suvarge, susitarė spausdinti laikraščius Jankaus spaustuvėj. Bet tam pasipriešino Kudirka, ir laikraščio reikalai buvo palikti d-ro Bagdono žinioje.

Kiek vėliau S. Banaitis buvo įrengęs pavyzdinę pieno ūkį prisipirko rasinių karvių, bet rusų valdžiai to sumanymo nepriėmus, pasisekimo nesulaukė.

Jausdamas, kad visuomenės darbą dirbant reikia aukštesnio mokslo, S. Banaitis, jau 5 vaikų tėvas ir turėdamas 34 metus amžiaus, pasikviečia Peterburgo univ. studentą Pr. Vaičaitį, o vėliau Peliką Martišių ir ima rengtis kvotimams brandos atestatui gauti. Bet draugų prikalbėtas, stoja į komercijos kursus. Juos baigęs, gavo vietą Viatkos gubernijoje. Bet nenorėdamas skirtis su savo kraštu, grįžta Lietuvon ir stoja dr-o R. Sliupo įkurtan „Nemuno“ kooperatyvan.

Cia susipažinęs su p. Daukša sumano leisti Kaune pirmutinį lietuvių laikraštį „Lietuvos Balsą“. Praslenka ištisi metai kol gauna iš Sviatimo Ministerijos leidimą tam laikraščiui ir spaustuvei įkurti.

Kurdamas šią pastarąją, S. B-tis parodė didelį organizatorišką talentą bei mokėjimą pasirinkti tinkamą sau padejėjų ir darbininkų. Iš jų tarpo vėliau išėjo nemaž žymių vyrų, garbių visuomenės veikėjų k. š. p. J. Pikšilingis Kauno viceburmistras, prof. K. Pakštas, miręs poetas E. Steponaitis, „Varpo“ spaustuvės vedėjas p. Jasiūnas, gusarų kap. Grincevičius ir k.

Toje S. B-čio spaustuvėj dirbo virš 30 darbininkų. 1914 m., švęsdama 10 metų spaudos atgavimo sukaktuves, ji galėjo pasigirti išleidusi įvairių knygų — apie 1.300.000 egz. o laikraščių atskirų n-rių daugiau kaip 1.700.000. Taigi yra nuveikusi milžinišką kultūros darbą.

Bet ir rūpindamasis spaudos reikalais S. Banaitis neužmiršta ir visuomenės darbo. 1905 m. jis dalyvauja didžiajame Vilniaus Seime. Drauge

su d-ru J. Basanavičium ir kitais jis yra įsteigėjas draugijos lietuvių kalbos teisėms Lietuvos bažnyčiose ginti, jis yra ir Kaune palaikęs akcija dėl letuviškų pamokslų ir giedojimų įvedimo į Seminarijos ir Katedros bažnyčias.

S. B-čio namuose vykdavo daug pasitarimų aktualiais lietuvių reikalais. Lietuvių mokslėvių kuopelės čia turėdavo savo slaptus susirinkimus, paskaitas ir vakarėlius.

Besiversdamas spaustuve, S. B-tis patyrė, kaip sunku lietuviui gauti paskolų. Jo vekselius Vilniaus Komercijos Banko skyrius Kaune nenorėjo priimti diskontuoti, pareikšdamas: „Litewski przemyśl nie będziemy popierali“. Tai pažadino S. B-tį imtis iniciatyvos — ir steigti komercijiniais pagrindais banką Vilniaus Verkų dvarui išpirkti. Šiam sumanymui maž teradus pritariančių, jis pasiūlė naują „savitarpio kredito draugijos“ projektą. Ši idėja, kaip kooperacinė, rado daugiau pritarimo. Buvo surinkta apie 6000 rub., trūkstančius 4000 rub. sudėjo p. Petraitis su S. B-čiu po 2000 r. Ši „Savitarpio kredito Draugija“ gražiai veikė ir plėtėsi. Karui prasidėjus, jos balansas siekė jau 554.000 rub. (2.770.000 lt.).

Kilus karui, S. B-tis suorganizavo Kaune nukentėjusiems nuo karo šelpti komitetą ir buvo jo vice-pirmininku. Jo iniciatyva buvo įsteigti kooperatyvai, kuriuose gaunantieji pašalpas turėjo imti maisto produktus. Jie veikė iki pat vokiečių okupacijos, per juos gaunamos iš rusų valdžios ir vartotojams skiriamaos pašalpos daug geriau atsiekdavo tikslo.

Karui prisidėjus S. B. B-tis organizuoja lietuvišką kanklių orkestrą, samdos seną kanklininką Pr. Puskunigi, moka jam kas mėnuo 40 rub. algos, įkinko darban savo spaustuvės darbininkus ir surengia kanklių koncertą, kuris suvaidino svarbią propagandinę rolę, įrodydamas vokiečiams aukštą lietuvių muzikos, meniškumo laipsnį.

1915 m. vokiečių okupacijos pradžioj sumano išleisti atsišaukimą trimis kalbomis: lenkų ir rusų. S. B-tis pasipriešino ir po ilgų derybų vokiečiai sutiko rusų kalbą pakeist lietuviškąja.

S. B-tis prašo vokiečių duoti jam leidimą laikraščiui leisti vien lietuvių kalba, bet to leidimo negauna.

Vokiečiams užėmus Vilnių, paaiškėjo jų okupaciją užsitęsiant ilgesnį laiką. Todėl S. B-tis ima rūpintis lietuviškos gimnazijos įsteigimu Kaune. Paskelbus apie tai per bažnyčias 1915 m. spalio mėnesį, užsirašo 180 mokinių. Jiems atidaroma 4 žemėsnės klasės. Gimnazijos reikalus tvarko pats S. B-tis, mokslo reikalus — kun. Sova. Inspektorium padaromas abiturientas S. Banaitis, mokytojais kviežiama Baltrušaitis, Sliesoraitis ir Naudžius. Kiek vėliau tos gimnazijos direktorium padaromas grįžęs iš Vilniaus Pr. Dovydaitis. Bet gimnazijos reikalais S. B-čiui teko nemaž padirbėti ir toliau, ypač santykiuose su mokyklų šulratu Rictieriu.

Be gimnazijos S. B-čio buvo suorganizuota Kaune dar 12 lietuviškų pradžios mokyklų. Visu okupacijos metu jis išbuvo jų inspektorium.

1915 m. rudenį buvo įsteigti Kaune buhalterijos kursai ir sporto draugija. Kursus savo lėšomis išlaikė S. B-tis. Pats juose dėstė komercijos dalykus ir laikė 4 mokytojus. Klausytojų turėjo 20. Kursai tręs 4 mėnesius. Ir kursai ir draugija buvo įsteigti lietuvių visuomenės kultūringumui įrodyti.

1916 m. vasario 2 d. S. B-tis slaptame lietuvių veikėju susirinkime iškelia sumanymą — skelbti Lietuvą nepraklausoma kunigaikštyste. Jai parašo jis ir konstitucijos projektą. Deklaracijos tekstas buvo vėliau paskelbtas šveicarų ir prancūzų spaudoje, o 1917 m. d-ras Gailaitis idėjo jį savo knygon „Littauen“. Lietuvoj tą deklaraciją slaptai išplatino mokytojai, lankiusieji vokiečių surengtus pedagoginius kursus.

Organizavo S. B-tis dar ir slaptas revoliucines kuopas už miesto ribų. Jų daugiausia buvo Šiaurinėj Suvalkijos daly (apie Veiverius, Plutiškę, Šilavotą, Zapyškį ir kitur).

Sriftu išgautu iš „Dabarties“ spausdino S. B-tis ir proklamacijas prieš vokiečių priespaudą ir nekultūringą jų Lietuvos varginimą. Bet darė jis tai taip atsargiai, kad vokiečiai negalėjo surasti jokių jo kaltei įrodymų. Nemaž prisidėjo S. B-tis ir prie sušaukimo Vilniun pirmosios lietuvių konferencijos, sudarymo pirmosios Valstybės Tarybos. Jis yra ir pasirašęs Nepriklausomybės paskelbimo aktą.

1918 m. lapkričio 1 d. jis perleido savo epauštuvę Sv. Kazimiero Dr-jai už 25.000 Ob-Ost rub. Turėdamas šią pinigų sumą jis prisideda steigėju

prie ikūrimo „Lietuvos Prekybos ir Pramonės Banko“, paversdamas savo pinigus to Banko akcijomis. Bet šiomis ilgainiui netekus savo vertės, prarado ir idėtąjį į tas akcijas savo ilgu darbu išgytąjį kapitalą.

Bolševikams išiveržus Lietuvon S. B-tis imasi energingai organizuoti mūsų kariuomenę. Su buvusiais spaustuvės darbininkais Br. Bauža ir Boguckiu jis tvarko savanorių organizavimo darbą. Čia jis randa nemažą paramos iš d-ro R. Sliupo. Vėliau Kaunau atvykus pulk. Glovacikiui, perduoda jam tą visą dalyką.

Beorganizuodamas savanorius S. B-tis nemažą padėjo triūso ir kariško komandos terminams nustatyti.

1919 m. Vidaus Reikalų ministerio įsakymas per du mėnesius ėjo jis Sakių apskr. viršininko pareigas, organizavo apskrities administraciją, kūrė valsčiaus komitetus, tvarkė miliciją.

Jo iniciatyva ir darbu įsikūrė Lietuvos Garlavių Akcinė Bendrovė. B-vės tislai paimti į savo rankas visą navigaciją ir išplėsti ją jūrems, nes reikalu buvo jau susirūpinę Kauno žydai ir Tilžės vokiečiai. B-vė turėjo įsigijusi tris laivus Nemune ir du būrinių laivų Baltijos jūroj. S. B-tis buvo visa laiką tos B-vės vicepirmininkas ir vedė jos reikalus. Ši B-vė tebeturi du garlavių Nemune „Eglė“ ir „Rambyną“. Ji tai ir yra išskėlus reikalą turėti savo laivams uostą Klaipėdoj.

Dirbdamas visą savo amžių visuomenės naudai S. B-tis nesilaikė principo: biznis dėl biznio. Vyriausias jo gyvenimo tikslas buvo noras, kad

lietuviai užimtą krašto kultūriniam ir ekonomiam gyvenime sau prideramąją poziciją ir tam tikslui jis nesigailėdamas aukojo ir savo nemenką protą ir energiją ir net savo kapitalą. Šio pastarojo svarbą jis žinojo, bet niekuomet jo nelaikė dievuku.

Būdamas iš pašaukimo buhalteris, perleido jis per savo rankas šimtus tūkstančių, bet visur pasirodė teisingas ir griežtas savo atsiskaitymuose. Nė vienas svetimas centas prie jo rankų neprilipo. Tuo atžvilgiu jis visai nepanėšėjo į kai kuriuos šios gadynės biznierių, lengvo uždarbio mėgėjus.

Savo santykiuose su žmonėmis buvo malonus optimizmo pilnas, korektiškas. Dėlei to turėjo nemažą prietelių ir gerbėjų.

Seimoje buvo geras vyras ir tėvas. Vaikams, tiesa, turtų nenepalikto, bet visiems davė aukštesnį mokslą, taip kad dabar visi jie užima visuomenėje atitinkančias savo talentui vietas, tęsdami toliau savo tėvo pradėtus bei brangintus kultūros darbus.

Nemėgdamas tuščių kalbų ir ginčų nepriklausė jis jokiai partijai, bet nieks, tariuos, neužgiršys, jį buvus didelį savo tautos ir tėvynės mylėtoją, tikrą tautininką, geriausią tojo žodžio prasme.

Dėl žinojimo savo vertę jis gerai žinojo, bet apie savo nuopelnus kalbėti nemėgo. Kitiems jų neivertinant, nesiskundė, bevelydamas tylėti negu pataikavimu ar tai veidmainiavimu į aukštesnes vietas sau kelią skinti. Tuo atžvilgiu jis

mokėjo netik kitus, bet save gerbti, nes buvo tikras dvasios aristokratas, pavyzdingas džentelmonas, kaip retas kitas.

Be to buvo amžinai jaunas, pilnas naujų sumanymų, didis mokslo gerbėjas. Keletą metų prieš mirtį buvo įstojęs į V. D. Universitetą ir atsidėjęs studijavo jurisprudencija.

Bet kás da svarbiau, S. B-tis buvo ir tikis žmogus ir geras krikščionis. Artimo meilės įsakymas jam nebuvo tuščias žodis. Ir sau lygiems veikėjams inteligentams ir savo globoj esantiems darbininkams, jis lygiai linkėjo gera ir stengės visiems kuodaugiausiai gera padaryti. Ir netik stengės bet ir iš tikrųjų darė. Taigi nebus perdėta pasakius: „jis perėjo gera darydamas“.

Nemažiau mylėjo jis ir Dievą, rūpinos jo garbe, darė pastangų, kad Kauno lietuviai galėtu vietos bažnyčiose išgirsti gimtąją kalbą skelbiamą Dievo žodį ir pakelti dangun savo dvasia lietuviškai šventas giesmes giedodami. Neužmiršo jis Dievo ir mirdamas. Pajutes savo sveikatos pablogėjimą, atliko išpažintį, priėmė paskutinius Sakramentus, ir, pastiprintas Sv. Komunija, nuėjo pas Dievą.

Duok gi jam, Viešpatie, po ilgų ir kilnių darbų Dievui ir Tėvynei, susilaukti amžinojo atsilsio ir teisingai nupelnyto garbės vainiko, kurio jis čia neieškojo ir dėl to gal ir nesilaukė.

IS „ZVAIGZDES“ ARKYVO.

10 Sausio 1906.

The Lithuanian Roman Catholic Mission.
Corner of Christian Street and Cable Street.
London, E.

L. J. Chr!

Miels ir Brangus Kunige Antanai!

Jau nuo Adventų gyvenu Londone ant vietos
Kun. Racevičiaus olim Talmauto vel Madros.
Jis gi apsigyveno Scotlande.

Labai malonėčiau savo tautiečiams įkurti kny-
gynėli, taigi kreipiuosi į Tavę ar nepribūsi man
pagelbon.

Aš neturiu jokio su savim lietuviškų knygų
kataliogo.

Būk teip geras surink pakelį visokių yvai-
rios įtalpos knygų ir prisiusk man, taippat ir
„Zvaigždę“, ba lyg šiol neturiu tam tikro kam-
bario ant skaitinyčios, — o prie bažnyčios nėra
jokios salės.

Mažu redakcija Zvaigždės galės biskį pigians
atleisti mumis savo laikraštį ir knygas, ba ant
knygynėlio visi kaštai bus mano. Parapija bied-
na, nedidelė ir prieg tam žmonelės, kad ir labai
geri, bet mažai prakilnuš, tai ne amerikiečiai.
Pinigų tuomi tarpu ne siunčių, ba nežinau kiek
už tą viską reikes, bet tikiuosiu, kad man užsi-

tikėsite. Jaigu turėtumėte per daug stipendijų, tai prašytau prisiųsti man intencijas, o tada nereikėtų siųsti pinigų.

Beje, knygų spaustu Lietuvoje arba Tilžėje nesiųskit, jos man pigiaus parsieis iš Lietuvos nei iš Amerikos. —

Po nedėliai eisiu kalėdoti, tai kol ateis knygos prisikalėdosiu pinigų. Būk taip geras paduok man antrašus kun. Staknevičiaus ir kun. Dargio Gyvenimą Londone vedu lyg ant kaimo Lietuvoje, neturiu kur išeiti, ba kalbos nemoku, neturiu su kuomi pakalbėti — nusibovyti, ba parapijonys mano visi prasčiokėliai; — su kunigais vietiniais nesusikalbu, ba jie lotyniškai tiek išmano kaip ir jūsiškiai. Yra du vokiečių kunigai, tai tik su jais tegaliu pasikalbėti retkarčiais. Gyvenimą velku labai menką ir prastą lygiai kaip studentai Freiburge, turiu tik du mažu kambariuku, tuomi tik raminuosi, kad nereike čion teip šalti kaip Lietuvoje ypač dar kalėdojant. Gyvenimo čion neradau geresnio kaip Lietuvoje, bet esu pilnai čion dvasiškai užganėdintas, jaučiuosiu, kad aš čion esu naudingas ir reikalingas, o Lietuvoj vedžiau gyvenimą lyg kokio pastumdėlio ir nelabai pageistino. Duok meldžiamas labas dienas kunigui prabaščiui ir kitiems pažystamiems.

Bučiuoju ir laukiu malonaus atsakymo.

Tavo skūra ir kaulais

Kun. Kazys Matulaitis.

Antrašas.

291 Cable str., St. George's

London E.

„ŽVAIGŽDĖS“ KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

“IŠ KELIONĖS PO EUROPAŲ IR AZIJĄ”

Parašė PRANAČIŲ JULĖ

**TA KNYGA YRA TAI DIDŽIAUSIAS
SAVO RŪŠIES VEIKALAS**

Parašyta „Žvaigždės“ redaktorės, J. Pranaičiūtės. Knyga turi apie 380 puslapių ir papuošta 102 iliustracijomis (pa-veikslais).

Indomųs toje knygoje aprašymai Prancijos, Belgijos ir Vokietijos žemių, papuošti daugeliu iliustracijų.

Bet indomiausias, beabejo, yra aprašymai įspudžiui iš Tėvynės ir iš senovės Lietuvos žemių, kuriuos viėnok virsija aprašymai Vidurinės Azijos, Kaspijos ir Kaukazo žemių ir anų žmonių. Nemažiaus įdomųs aprašymai Maskvos ir Peterburgo, su paminėjimu lietuvii naujokynii istorijos tose vietose.

Kaina	2 dol.
Audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais su paauksuotais kraštais	3.50

“ Ž V A I G Ž D Ė , ”

3654 RICHMOND ST.,

PHILADELPHIA, PA.

ŽVAIGŽDĒS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

„Aušros” 40 Metų Sukaktuvėse. 1888 — 1923. (Perspaudinta iš 1923 m. Gruodžio Mėnesio „Žvaigždės”). 261 psl.	2.00
Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.	.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.	.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.	.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.	.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Pa- rašė Jonas Kmitas. 79 pusl.	.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagė- lis. 31 pusl.	.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paausuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatri- jos Ragana. 69 pusl.	.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Ver- tė Gerutis. 172 pusl.	.75
Išpažinties Istorija. Prancūziškai parašė kun. A. Guillois, ver- tė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.	.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Pa- rašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.	.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.	.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Va- nagėlis. 28 pusl.	.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės	.05
Kun. Dr. M. Gustaitis.....	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė An- tananas 1908 m. 187 pusl.	.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.	.50
Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriškos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	.75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žy- mesni vyrai ir typai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50

Užprašymus ir pinigų “ŽVAIGŽDĖ” 3654 Richmond St.
adresuokit: Philadelphia, Pa

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą	.05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl.	.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.	.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	.10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.	.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulos šeimynos. Vertė P. Str. 81 pusl.	.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina	.05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Raganos apysakos.	.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.	.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.	.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.	.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drautais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paausuočiais kraštais	5.50
Šiapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.	.60
Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.	.20
Sodžionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstytas visas Katalikų Teologijos mokslas. 285 pusl.	1.00
Vaičaičio Eilės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 pusl.	.75
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civinskas. 124 psl.	.15
Lietuvių Tautos Istorija ir Dabartiniai Siekiniai Tautišku Atžvilgiu. Parašė kun. Antanas Jusaitis. 112 psl.	.75

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.